

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

- 29 Σεπτεμβρίου 1911 Η Ιταλία κήρυξε τον πόλεμο κατά της καταρρέουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τα ιταλικά στρατεύματα εισέβαλαν στην Τρίπολη και την Κυρηναϊκή και επεξέτειναν τις επιχειρήσεις τους σε όλο το Αιγαίο. Τον Απρίλιο του 1912 βομβάρδισαν τα Δαρδανέλια και ο στόλος τους κατευθύνθηκε προς τα Δωδεκάνησα.
- 05 Μαΐου 1912 Τα ιταλικά στρατεύματα, υπό το στρατηγό Αμέλιο, αποβιβάστηκαν στη Ρόδο, (σημειωτέον ότι, τότε, η ιταλική πολιτική έδειχνε ότι δεν θεωρούσε την κατάληψη των Δωδεκανήσων ως αυτοσκοπό, αλλά ως μέσο αμφισβήτησεως και επανακαθορισμού του συστήματος ισορροπίας των δυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο).
- 17 Ιουνίου 1912 Οι δωδεκανήσιοι οργάνωσαν Πανδωδεκανησιακό Συνέδριο στην Πάτμο, όπου στο «Σπήλαιο της Αποκαλύψεως» αποφάσισαν την αυτονόμηση των νήσων και τη δημιουργία του «κράτους του Αιγαίου». Ταυτόχρονα, οι δωδεκανησιακοί σύλλογοι της Αιγύπτου δραστηριοποιήθηκαν και με υπομνήματα προς τις Μεγάλες Δυνάμεις και την Ελλάδα επιχείρησαν να προβάλλουν τις αποφάσεις του Συνεδρίου. Ο στρατηγός Αμέλιο διέλυσε βίαια το Συνέδριο και επέβαλε ποινικές κυρώσεις σε πολλά από τα μέλη του.
- Παράλληλα η πρόταση της ελληνικής κυβερνήσεως, προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, για τη δημιουργία αυτόνομης επαρχίας των τουρκοκρατούμενων, (ή ιταλοκρατούμενων πλέον), νήσων του Αιγαίου, δεν εύρε ανταπόκριση, καθώς αυτές δεν ενδιαφέρονταν να ανακόψουν την υλοποίηση των σχεδίων της Ιταλίας για την περιοχή.
- 12 Οκτωβρίου 1912 **Συνθήκη Ειρήνης μεταξύ Ιταλίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.** Αναγνωρίστηκε η ιταλική κυριαρχία στη Λιβύη και αποδόθηκαν τα Δωδεκάνησα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία υπό τον όρο της αποχώρησεως των οθωμανικών στρατευμάτων από τη Λιβύη, (πριν τεθεί σε εφαρμογή «ξέσπασε» πόλεμος).
- 30 Μαΐου 1913 **Συνθήκη Ειρήνης και τερματισμού του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου.** Προέβλεπε ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις θα αποφάσιζαν για την τύχη όλων των νήσων του Αιγαίου, (άρθρο 5). Η Ιταλία ζήτησε την παραχώρηση των νήσων με αντάλλαγμα την αποχώρησή της από την Τριπλή Συμμαχία και την προσχώρησή της στη συμμαχία Βρετανίας-Γαλλίας-Ρωσίας.
- 21 Απριλίου 1915 **Μυστική Συνθήκη μεταξύ των Δυνάμεων της Ανταντ και της Ιταλίας.** Αναγνωριζόταν η ιταλική κυριαρχία στην Αλβανία, προκαθοριζόταν ζώνη πολιτικής επιρροής στη Μ. Ασία, (βάση στην Αττάλεια), και τα Δωδεκάνησα παραχωρούνταν στην Ιταλία κατά «πλήρη κυριότητα», (άρθρο 8).

20 Απριλίου 1917

Συνθήκη Αγίου Ιωάννη, προς διευθέτηση των διαφορών οι οποίες ανέκυψαν από τη διανομή εδαφών με τη μυστική συνθήκη του 1915, και η οποία, εν τω μεταξύ δεν είχε επικυρωθεί από τη Ρωσία, στερώ- ντας, έτσι, τη δυνατότητα στην Ιταλία να εξασφαλίσει και την *de jure* κατοχή των Δωδεκανήσων.

30 Οκτωβρίου 1918

Συνθήκη του Μούδρου. Τα Δωδεκάνησα παρέμειναν στην Ιταλία, ως εγγύηση για την εξασφάλιση της εκ μέρους της Τουρκίας τήρησης των όρων της ανακωχής, η οποία εξακολουθούσε να διατηρεί τα επ' αυτών κυριαρχικά της δικαιώματα.

29 Ιουλίου 1919

Συμφωνία Βενιζέλου-Τιττόνι, (Παρίσι). Τον Ιανουάριο του 1919 άρχι- σαν οι εργασίες της Συνδιασκέψεως των Παρισίων για τη ρύθμιση των διαφορών μεταξύ των αντιμαχόμενων δυνάμεων και τον προσ- διορισμό του καθεστώτος ειρήνης. Κρατούσα τάση ήταν αυτή της «ειρήνης βασισμένης στο δίκαιο», η οποία προϋπέθετε την κατοχύ- ρωση της ασφάλειας και την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιαθέσεως των λαών, (Α. Τζώρτζ, Κλεμανσώ), καθώς και την ικανοποίηση των νομίμων δικαιών των εθνοτήτων και τη δημιουργία μιας «κοινωνίας των εθνών» επιφορτισμένης με την αποτροπή κάθε επιθετικής ενέρ- γειας σε βάρος μέλους της, (Γ. Ουίλσον). Παράλληλα, όμως, ανέ- πτυσσαν τη δική τους δυναμική οι αλληλοσυγκρουόμενες ανταγωνι- στικές τάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων στον ευρωπαϊκό χώρο.

Ο Βενιζέλος, με το υπόμνημά του της 30ης Δεκεμβρίου 1918, προς τη Συνδιάσκεψη, είχε ήδη θέσει τις ελληνικές διεκδικήσεις, οι οποίες, δεν βασίζονταν μόνο στην επικλήση των ιστορικών δικαιών, αλλά και στην ανάλυση της τότε εθνολογικής πραγματικότητας στη Νότια Βαλκανική, το Αιγαίο και τη Δυτική Μικρά Ασία.

Παρά ταύτα, τα Δωδεκάνησα δεν αποτελούσαν εύκολο στόχο για την ελληνική αντιπροσωπεία. Η ευκαιρία δόθηκε όταν, παρά την ιταλική εμμονή στη μεθοριακή γραμμή του 1913, η πλειοψηφία των μελών της Ειδικής Επιτροπής υιοθέτησε την αποδοχή των περισσότερων ελληνικών θέσεων.

Η ευνοϊκή αυτή τοποθέτηση επιβεβαιώθηκε με τη «Συμφωνία Βενι- ζέλου-Τιττόνι, περί συνολικής ρυθμίσεως των ελληνοϊταλικών δια- φορών». Η Ελλάδα εδέχετο να παραιτηθεί υπέρ της Ιταλίας από τις περιοχές Μεντεσέ και Αϊδινίου και να αναγνωρίσει ιταλικό προτε- κτοράτο στην Αλβανία, (εντολή επί της Αλβανίας, και κυριαρχία στον λιμένα και την περιοχή της Αυλώνας). Έναντι αυτών, η Ιταλία θα αναγνώριζε την επέκταση της ελληνικής ζώνης κατοχής στην εν- δοχώρα της Σμύρνης, θα υποστήριζε τις ελληνικές διεκδικήσεις στη Βόρεια Ήπειρο, την Ανατολική και Δυτική Θράκη και θα παραιτείτο υπέρ της Ελλάδος από τα δικαιώματα τα οποία θα αποκτούσε με τη Συνθήκη Ειρήνης στα Δωδεκάνησα, πλην της Ρόδου, στην οποία, όμως, εντός δύο μηνών από της υπογραφής, θα παραχωρούσε αυτονο- μία. Μετά δε την παρέλευση πέντε χρόνων θα διεξήγαγε δημοψήφι- σμα για την τύχη της νήσου, το οποίο θα διεξήγεται ταυτόχρονα με την εκ μέρους της Βρετανίας παραχώρηση της Κύπρου στην Ελλάδα.

Υπήρχε δε ειδική πρόβλεψη, (άρθρο 7), πως εάν η Ιταλία δεν επετύγχανε την ικανοποίηση των διεκδικήσεών της στη Μ. Ασία, θα μπορούσε να αποστεί από τα συμφωνηθέντα, (το άρθρο 8 προέβλεπε αντιστοιχο δικαίωμα για την Ελλάδα).

22 Ιουλίου 1920

Η Ιταλία, εκτιμώντας τις νέες συνθήκες, με επιστολή του Υπουργού Εξωτερικών Σφόρτζα, επικαλούμενη και το άρθρο 7 της Συμφωνίας, και παρά τις διαμαρτυρίες του Βενιζέλου και τις προειδοποιήσεις της Βρετανίας, η οποία αντιδρούσε στην ιταλική επέκταση στη Μεσόγειο, **κατήγγειλε τη Συμφωνία Βενιζέλου-Τιτόνι.**

10 Αυγούστου 1920

Ελληνοϊταλική Συνθήκη των Σεβρών για τα Δωδεκάνησα³. (Σύμφωνο Βενιζέλου-Μπονίνο), με ανάλογο της καταγγελθείσης Συμφωνίας περιεχόμενο, αλλά υπό την αίρεση ότι θα ετίθετο εν ισχύι μετά την εκ μέρους της Τουρκίας επικύρωση της βασικής Συνθήκης Ειρήνης των Σεβρών, (η οποία και δεν έγινε τελικά).

Η Ιταλία παραιτείτο, υπέρ της Ελλάδος, από όλα τα δικαιώματα της επί των κατεχομένων από αυτή νήσων του Αιγαίου, (άρθρο 1), πλην της Ρόδου, η οποία θα παρέμενε υπό την κυριαρχία της Ιταλίας, η οποία εντός διμήνου θα παραχωρούσε στη νήσο ευρεία αυτονομία. Ως προς το δημοψήφισμα, τούτο θα διεξήγεται μετά την παρέλευση δέκα πέντε ετών, (αντί πέντε, όπως προβλεπόταν από την προηγούμενη Συμφωνία), και με την προϋπόθεση, πάντα, της εκ μέρους της Βρετανίας ταυτόχρονης παραχωρήσεως της Κύπρου στην Ελλάδα, (άρθρο 2).

Αναγνωρίζονταν, έτσι, για πρώτη φορά, στην Ιταλία, κυριαρχικά δικαιώματα επί των Δωδεκανήσων, αποξενώνοντας και τυπικά από αυτά την υπό διάλυση Οθωμανική Αυτοκρατορία. Παράλληλα, έμμεσα, έστω, το Δωδεκανησιακό συνδεόταν με την τύχη της Μ. Ασίας.

26 Αυγούστου 1922

Μετά την Μικρασιατική καταστροφή, η ιταλική κυβέρνηση, εκμεταλλευόμενη τις νέες συνθήκες και προβάλλουσα τη ρήτρα *rebus sic stantibus*, **κατήγγειλε τη συνθήκη.**

24 Ιουλίου 1923

Συνθήκη της Λωζάνης. Η Συνδιάσκεψη Ειρήνης οδήγησε, μετά από οκτάμηνες διαπραγματεύσεις, στην υπογραφή της Συνθήκης, η οποία, εν συνδυασμῷ με τις παρακόλουθες ειδικές συμφωνίες, καθόριζε τη νέα εδαφική φυσιογνωμία της ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής η οποία είχε για αιώνες υπαχθεί υπό την τουρκική κυριαρχία, και προέβλεπε τη διαδικασία επιλύσεως των προβλημάτων τα οποία είχαν απορρεύσει από την κατάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Τουρκία παραιτήθηκε των δικαιωμάτων της επί των Δωδεκανήσων, (άρθρο 15). «... της τύχης τούτων κανονισθείσης ἢ κανονισθη-

3. Στα πλαίσια της Συνθήκης Ειρήνης, η ρύθμιση των ελληνικών θεμάτων αντιμετωπίστηκε με την ταυτόχρονη συνομολόγηση τριών ειδικότερων διεθνῶν πράξεων, της «Συνθήκης περί Θράκης», (επιβεβαίωσε την προσάρτηση της Δ. Θράκης στην Ελλάδα), της «Ελληνοϊταλικής Συνθήκης περί της Δωδεκανήσου και της «Συνθήκης περί προστασίας των εθνικών μειονοτήτων», (κατοχύρωνε την προστασία των εθνικών μειονοτήτων στα νέα ελληνικά εδάφη), βλ. Σβολόπουλος Κ. «Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1900-1945». Εστία, Αθήνα 1992, σ. 154.

σομένης μεταξύ των ενδιαφερομένων...», (άρθρο 16). Παρά την σαφή αυτή διατύπωση της διατάξεως και τις συνακόλουθες συμβατικές υποχρεώσεις της, η Ιταλία αρνήθηκε να συζητήσει τα Δωδεκανησιακό και να αποδοσει τις νήσους στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα να παραμείνουν τα Δωδεκάνησα υπό την κατοχή της, ως «ιταλικαί νήσοι του Αιγαίου», και να καταστούν επίσημα ιταλική «κτήση», (με ασαφές νομικό καθεστώς)⁴.

Η Ελλάδα αναγνώρισε σιωπηρά το νέο καθεστώς των Δωδεκανήσων, επισημαίνοντας, όμως, τους τίτλους της ελληνικότητος τους κατά τρόπο ώστε να διευκολύνει τις μελλοντικές διεκδικητικές κινήσεις της.

Με την υπογραφή της Συνθήκης προέκυψε ζήτημα σχετικά με τα χωρικά ύδατα του Καστελόριζου και της έναντι (αυτού) τουρκικής ακτής. Το Σεπτέμβριο του 1927 άρχισαν διαπραγματεύσεις μεταξύ ιταλών και τούρκων, οι οποίες, μετά από δύο χρόνια, (30 Μαΐου 1929), οδήγησαν στην υπογραφή συνυποσχετικού (compromis), με το οποίο συμφώνησαν να υποβάλουν τη διαφορά τους στο Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης. Η ισχύς δε του συνυποσχετικού θα άρχιζε τον Αύγουστο του 1931.

23 Σεπτεμβρίου 1928

Ελληνοϊταλική Συνθήκη φιλίας, συνδιαλλαγής και δικαστικού διακατονισμού, στα πλαίσια της οποίας, η εθνική αποκατάσταση υποχώρησε προ της ενισχύσεως της διεθνούς θέσεως της Ελλάδος⁵.

04 Ιανουαρίου 1932

Συμφωνία Ιταλίας-Τουρκίας περί οριοθετήσεως των χωρικών υδάτων μεταξύ Καστελόριζου και Ακτής Ανατολίας, η οποία τέθηκε εν ισχύει σε τις 10 Μαΐου 1933 και με πρωτοβουλία της Ιταλίας πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία της ΚτΕ, (24 Μαΐου 1933).

Ως συνέπεια αυτής, το Διεθνές Δικαστήριο, σε τις 26 Ιανουαρίου 1933, κήρυξε λήξασα την εκκρεμούσα ενώπιόν του υπόθεση. Επί πλέον συμφωνήθηκε η διαγράμμιση και της υπολοίπου συνοριακής γραμμής μεταξύ των Δωδεκανήσων και των Μικρασιατικών Παραλιών, και το σχετικό Πρωτόκολλο, το οποίο υπογράφηκε σε τις 28 Δεκεμβρίου 1932, αποτέλεσε παρακολούθημα της Συμφωνίας του Ιανουαρίου και για το λόγο τούτο και δεν κατατέθηκε στη Γραμματεία της ΚτΕ.

4. Βλ. Γεωργουλής Στ. - Σολταρίδης σ. ό.π. σ. 66, Gregoriades J. «The status of Dodecanese 1912-1923, 1923-1945». σε Revue Hellenique de Droit International, 1949/24, σ. 237-246, Duroselle J.B. «Histoire Diplomatique de 1919 a nos jours». Dalloz, Paris 1981, σ. 34 και Υπ. Εξωτ.-Παν/μιο Αθηνών «Δωδεκάνησος. Η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση», επιστ. επιμ. Διβάνη Α. - Κωνσταντοπούλου, Φ. Καστανιώτης, Αθήνα 1996, σ. 17 επ.

5. Κατά τη σύναψη της Συνθήκης, ο μεν Βενιζέλος δήλωσε ότι: «δεν δύναται και δεν πρέπει η Δωδεκάνησος να εμποδίσει την ανάπτυξιν και εμπέδωσιν των σχέσεων φιλίας και εμπιστοσύνης μεταξύ Ελλάδος και Ιταλίας», ο δε Μουσολίνι υποσχέθηκε ότι θα διασφαλισθεί ο ελληνικός χαρακτήρας των νήσων. Παρά ταύτα, οι Ιταλοί εργάσθηκαν μεθοδικά για τον αφελληνισμό του γηγενούς πληθυσμού, (ιταλοποίηση της παιδείας, περιθωριοποίηση της ορθόδοξης εκκλησίας με την ίδρυση Καθολικής Αρχιεπισκοπής Δωδεκανήσου και την κατάργηση των εκκλησιαστικών δικαστηρίων, παρεμπόδιση αναπτύξεως της αλιείας, αναγκαστική δήμευση ακαλλιέργητων γαιών, επιβολή αποικιακού τρόπου διοικήσεως κ.λπ.), βλ. και Διβάνη Α. - Κωνσταντοπούλου Φ. ό.π.

19 Οκτωβρίου 1939	Συνθήκη αμοιβαίας βοήθειας μεταξύ Γαλλίας-Αγγλίας-Τουρκίας. Προέβλεπε την αμοιβαία παροχή στρατιωτικής βοήθειας σε περίπτωση επιθετικής ενέργειας η οποία θα προκαλούσε πόλεμο στη Μεσόγειο. Προσαρτήθηκε δε «στρατιωτική σύμβαση», της οποίας το άρθρο 3 προέβλεπε ότι σε περίπτωση επιχειρήσεως καταλήψεως των Δωδεκανήσων, θα χρησιμοποιούνταν τουρκικές κυρίως δυνάμεις εν συνεργασία με τις διαθέσιμες βρετανικές.
Δεκέμβριος 1941	Συνομιλίες Στάλιν-Ήντεν, με αντικείμενο την προσέλκυση της Τουρκίας στο συμμαχικό στρατόπεδο. Ο Στάλιν πρότεινε την προσφορά στην Τουρκία των Δωδεκανήσων, (και τμήματος της Ν. Βουλγαρίας). Ο Ήντεν απέρριψε την πρόταση, αντιτάσσοντας το ελληνικό ενδιαφέρον και τα προβλήματα τα οποία πιθανόν να δημιουργούσε μεταξύ των συμμάχων μία παρόμοια «συναλλαγή».
04 Απριλίου 1943	Πρόταση Τσώρτσιλ, να επιδιωχθεί η πλήρης στρατιωτική σύμπραξη της Τουρκίας, (ή αεροπορικές διευκολύνσεις), με αντάλλαγμα τη Ρόδο ⁶ .
Οκτώβριος 1943	Κατάληψη των νήσων από τη Γερμανία, (διήρκεσε μέχρι το Μάιο του 1945).
08 Μαΐου 1945	Εγκατάσταση προσωρινής βρετανικής διοικήσεως, (διήρκεσε δύο έτη).
21 Σεπτεμβρίου 1946	Στη Συνδιάσκεψη Ειρήνης, (Παρίσι), η Πολιτική Επιτροπή επί των εδαφικών διευθετήσεων ενέκρινε ομόφωνα την ενσωμάτωση των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα.
12 Φεβρουαρίου 1947	Υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης.
31 Μαρτίου 1947	Ανάληψη της στρατιωτικής διοικήσεως των νήσων από την Ελλάδα. Η περίοδος της ελληνικής στρατιωτικής διοικήσεως αποτέλεσε το τελευταίο και προπαρασκευαστικό στάδιο πριν την επίσημη προσάρτησή τους στην Ελλάδα, η οποία πραγματοποιήθηκε με την επικύρωση της Συνθήκης Ειρήνης.
Οκτώβριος 1947	Επικύρωση της Συνθήκης Ειρήνης, (ΝΔ. 423/1947, ΦΕΚ Α' 226/22.10.1947).
Ιανουάριος 1948	Ολοκλήρωση της ενσωματώσεως των Δωδεκανήσων στον εθνικό κορμό, Ν. 518/09.01.1948 «περί προσαρτήσεως της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα», (αναδρομική ισχύ από 28.10.1947).

6. Κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου τα Δωδεκάνησα αποτέλεσαν διαπραγματευτικό «χαρτί» για την είσοδο της Τουρκίας στον πόλεμο.